

Samostalniške zloženke z levimi neujemalnimi prilastki: perceptivni vidiki skladnosti z normo

Prispevek obravnava dobro znano normativno zadrego samostalniških zloženek z levimi neujemalnimi prilastki ter preišče tako sistemske kot zunajjezikovne vidike njihove pravilnosti, sprejemljivosti ter zamišljene verjetnosti, da bi jih respondent sam uporabil. Pokažemo, da kljub odsotnosti zlaganja samostalnikov brez fonološko izraženega medponskega obrazila v tradicionalnem slovanskem besedotvorju do tega vzorca v rabi prihaja pri več slovanskih jezikih, tudi slovenščini. Nadalje s korpusno raziskavo pokažemo, da obstaja vsaj sedem kategorij, kjer je ta besedotvorni vzorec v sodobni slovenščini produktiven, s perceptivno raziskavo pa, da bolj pridevniške leve neujemalne prilastke predvsem mlajši govorci že pojmujejo kot skladne z normo.

Ključne besede: perceptivni pristop, levi neujemalni prilastek, zlaganje, jezikovna norma, samostalnik

Perceptual Normativity of Nominal Compounds Premodified by Indeclinable Attributes

This article addresses the well-known usage problem of nominal compounds premodified by indeclinable attributes. Both the systemic and sociolinguistic aspects of their correctness, acceptability, and likelihood of usage are examined. While traditional Slavic word formation precludes noun compounding without a phonologically expressed infix, such usage is attested in multiple contemporary Slavic languages, including Slovene. Consulting the corpus has shown that there are at least seven categories where this wordformational pattern is productive in Slovene and subsequent perceptual research demonstrated that prototypically adjectival indeclinable attributes may tentatively be considered the preferred pattern for younger speakers.

Keywords: perceptual research, indeclinable attribute, compounding, linguistic normativity, noun

Prispevek raziskuje samostalniške zloženke z levimi neujemalnimi prilastki (LNP-S) (gl. Petric 2018; »razlikovalna sestavina« pri Gložančev 2012). Gre za primere kot npr. *softshell jakna*, *piar služba*, *gol avt*, *bovling turnir* in *alfa žarki* (Gigafida; zadnji SP2001). Struktura je normativna zadrega: normativno slovensko, pa tudi slovansko nasploh, besedotvorje ne predvideva samostalnikov kot levih prilastkov samostalnikov (prim. Bidwell 1964): »[i]zhodišče pravopisnega zapleta [...] je v tem, da v slovenščini samostalniški prilastek ne more biti **pred** samostalniškim jedrom, ampak samo **za** njim« (Logar Breginc 2012: 113; enako v Logar 2005b: 216). Aktualni pravopis predpisuje pisanje LNP-S skupaj (Toporišič 2004: 46; §498 v SP2001), kar se, kot bomo pokazali, v dejanski rabi slovenščine ne odraža dobro. Zaradi vprašanja besednovrstnosti, njene ne slovanskega izvora ter preživetja in celo produktivnost vzlic prepovedovanju, je LNP-S še posebno zanimiva za raziskovanje: Logar Breginc (2012: 120) se je nekoč izrazila, da zanjo »ni splošnega pravila«.

1 Opredelitev raziskovalnega problema

V zvezi s pisanjem skupaj oziroma narazen je bilo opravljenih že več raziskav (Logar 2005a, 2005b; Logar Breginc 2012; Gložančev 2012; Kern 2012; gl. Petric 2018). Logar (2005a, 2005b; Logar Breginc 2012) se je ob tem ukvarjala še s produktivnostjo LNP-S. Verjetno prvo obravnavo strukture najdemo v Levstikovem spisu »Napake slovenskega pisanja« (Levstik 2019 [1858]), začetke 'problema' zapisa pa v SP 1962, ki zahteva zapis zloženk z eno prevzeto sestavino narazen, tistih z obema domačima sestavinama pa skupaj (gl. Logar Breginc 2012) oziroma do Toporišičevega komentarja na prvo izdajo SSKJ leta 1970. Toporišič zagovarja pisanje skupaj oziroma predstavitev neujemalnega prilastka na desno, kar bo obstalo v SP2001. Rigler mu odgovarja, da je raba povsem na strani pisanja narazen (Rigler 1971: 457–8, Kern 2012: 141, 145) ter navede 42 primerov zapisa narazen. Da je raba še vedno na strani zapisa narazen, ugotavljajo vse zgoraj našteje raziskave. V nekaterih najdemo tudi poziv k zamenjavi kvalifikatorja »tudi« s kvalifikatorjem »in« pri dvojnicah skupaj in narazen pisanih zloženk, ki so v slovarskem delu SP2001 (Gložančev 2012: 127, 130; Petric 2018: 91) – znamenje, da je (predpisana) norma »odtujen[a] od živega jezika« (Petric 2018: 93). Da je struktura produktivna, kaže tudi to, da so se zadnja leta v javnem komuniciranju pojavile novotvorjene LNP-S, kot so *diareja panker* (Babačić 2018: 79), *črni petek cene* (oglas trgovca Mimovrste novembra 2022), *čevapčič brv* (N1 2023) itd. V luči zgoraj zapisanega privzemamo, da je raba na strani zapisovanja narazen, in puščamo ob strani ta pravopisni problem. Ker iz povedanega izhaja tudi, da je struktura kljub prepovedi/odsvetovanosti produktivna in aktualna, nas zanima naslednje: *kateri so sistemski vidiki, ki dopuščajo oz. omejujejo rabo LNP-S?* Za odgovor na to vprašanje uporabimo perceptivno metodo raziskovanja jezikovne norme.

1.1 Perceptivni pristop k raziskovanju jezikovne norme

Perceptivni pristop združuje intuicijo, korpusno raziskavo ter uporabo respondentov, ki kvantitativno opredelijo skladnost preučevane strukture z normo.¹ Gre za deskriptivni konativni pristop k jezikovni rabi, katerega začetki segajo v dialektološke študije iz 20. let 20. stoletja na Nizozemskem in Japonskem, razširil pa se je v drugi polovici 20. stoletja predvsem pod vplivom dialektološko-sociolingvističnih raziskav Dennisa Prestona (gl. Niedzielski 2017). Metode znotraj njega imajo skupno to, da se osredotočajo na sodbe, odzive ali mnenja govorcev, ki niso jezikoslovci, o strukturah, ki jih opisujejo vnaprej določeni jezikoslovni parametri (obstoječe raziskave v slovenskem jezikoslovju so npr. Skubic 2006; Lundberg 2007; 2015). Tako govorci opredelijo npr. sprejemljivost, razumljivost ali všečnost določenih parametrov, kar ponuja nova spoznanja o statusu preučevanih struktur v govorni skupnosti. Prednost perceptivnega

¹ Zavedamo se, da ima termin (jezikovna) norma več pomenov, vendar se tu omejujemo na pomen vsa-kdanje sprejemljivosti določenega koda za govorno skupnost kot družbeno omrežje govorcev, ki opredeljuje ter določa ta kod (tj. pomen, blizu Canguilhemu, Coseriuju, Labovu ter Milroyu in Milroy). S predpisnimi ter obligacijskimi pomeni norme se tu neposredno ne ukvarjamo. Za kvantitativno opredelitev skladnosti z normo gl. str. 11 ter Pajunen in Itonen 2019: 232.

pristopa je mdr. v tem, da lahko raziskovalec izbrane faktorje, za katere predvideva relevantnost, glede na razpoložljive podatke pa je ne more potrditi, sooči neposredno z intuicijami tistih, ki strukturo v vsakdanjem življenju rabijo. Nadalje v kombinaciji z družbenimi faktorji tak pristop omogoča tudi sociolingvistično analizo. Takšen pristop 'od spodaj navzgor' utemeljujemo s spoznanjem, da je struktura vsekakor produktivna in hkrati zbujajo vtis, da ni sistematična.

Struktura prispevka sledi uveljavljeni hierarhiji metod raziskovanja jezikovne norme intuicija > korpus > vprašalnik (> eksperiment) (gl. Pajunen, Itkonen 2019). Pokazali smo že, da gre za normativno zadrego, zato bomo v prvem razdelku intuicijo o LNP-S dopolnili s pregledom literature. Temu bo sledila korpusna raziskava preučevane strukture, na podlagi obeh razdelkov pa bomo določili parametre, ki bodo zajeti v vprašalniku. Eksplikacijam vseh treh metod sledijo rezultati z diskusijo.

2 Pregled literature o LNP-S

Zlaganje je besedotvorni proces, pri katerem dve polnopomenski podstavi združimo v eno (npr. Vidovič Muha 2019: 97, 151) tako, da ima eden od delov oziroma sestavin novotvorjene zloženke vlogo jedra, drugi pa vlogo dopolnila. Od sklopov se zloženke ločujejo po prisotnosti t. i. medponskega obrazila, npr. <o> v *živin-o-zdravnik*, pomensko pa tako, da je pomen sklopa seštevek pomenov njegovih sestavin, pomen zloženke pa vključuje vsaj še razmerje med dopolnilom ter jedrom (prim. Logar 2005c: 176). Za LNP-S je značilno, da medponsko obrazilo ni fonološko izraženo. Med samostalniške zveze brez fonološko izražene medponskega obrazila (FIMO) spadajo še strukture dveh tipov. Prve so apozicijske, torej tiste, v katerih je desni samostalniški drugi poimenovanje za prvega, njegova apozicija oziroma t. i. desni ujemalni prilastek – ujemalni zato, ker se pri sklanjanju zveze sklanjata oba njena dela (prim. Petric 2018: 68, 73). Takšni primeri so npr. *gospod župnik*, *mesto heroj*, *voznik začetnik* itd. Druge so zveze z desnim prilastkom v roditelju, npr. *dan slovesa*, *trenutek resnice*, *svoboda govora* itd. Teh tu ne preučujemo, saj nas zanima struktura, ki naj ne bi bila skladna z normo slovanskih jezikov, pa se vseeno pojavlja.

'Avtohtono' slovansko zlaganje samostalnikov je namreč tradicionalno zgolj tisto s FIMO (prim. Bidwell 1969: 31; Surdučki 1978: 33; Reindl 2008: 90). Skozi zgodovino slovanskih jezikov so zloženke brez FIMO »redke« (Bidwell 1964: 31; Vakareliyska in Kapatinski 2014: 278–279). Surdučki zato srbohrvaščino, kjer je »zlaganje samostalnikov s sopostavljanjem pogost in normalen pojav«, razglasi za »veliko izjemo med slovanskimi jeziki« (1978: 399). Poskusni snopič SSKJ je za sestavine v takšnih zloženkah uporabil kvalifikator »nesklonljivi pridevnik« (gl. Pogorelec 1964), kar je kritiziral Toporišič, ki je namesto tega leta 1970 uvedel izraz »nesklonljivi prilastek«. Istega leta je izšla prva knjiga SSKJ, ki je uporabljal ravno ta kvalifikator (torej neskl. pril.; gl. Gložančev 2012: 127). Zanimivo je, da je Bidwell v leto prej izdanem članku uporabil izraz »indeclinable adjectival attribute« (Bidwell 1969: 31), dobesedno 'nesklonljivi pridevniški prilastek', s katerim je opisal to strukturo v zagrebškem govoru v prvi polovici šestdesetih let. Skliceval se je na izraze kot npr. »šik moda« ter »braun/

bež/lila boja«, ki so LNP-S podobni v tem, da se prilastkovni del med sklanjanjem ne spreminja (prim. *šik mode, braun boji* ipd.).

2.1 Oris rabe LNP-S in podobnih zvez v nekaterih slovanskih jezikih danes

V poljščini večina samostalniških zloženek izkazuje vzorec s FIMO, manjšina pa ima med sestavinama vezaj (Cetnarowska 2019); kadar oba vzorca tekmujeta, je razmerje med obema sestavinama faktor, ki določa, ali sta vzorca komplementarna in enakomerno porazdeljena v rabi ali je verzija z vezajem redkejša in verzija s FIMO prevladuje (Cetnarowska 2019: 296–8). Zlaganje s FIMO je najpogostejša rešitev tudi pri govoricah ruščine (Ohnheiser 2015: 762–3) in češčine (763); primere z vezajem najdemo pri neologizmih (kjer je vsaj eden izmed delov izposojenka) najdemo v ruščini, pa tudi češčini ter poljščini (767–770; za češčino gl. še dela, citirana pri Logar 2005a, op. 20). Po drugi strani je zlaganje brez FIMO v standardni bolgarščini predvsem po letu 1990 postalo povsem sprejemljiv vzorec (Vakarelijska in Kapatinski 2014: 283, 297–9, 302–304), kar naj bi bila posledica drugačnega umevanja zloženek v tem analitskem jeziku in vpliva turških zloženek po enakem vzorcu. Hrvaščina zlaganje dveh samostalnikov produktivno in brez FIMO izkazuje pri takšnih razmerjih obeh delov zloženke, kjer prvi drugemu določa podtip glasbene zvrsti ali materiala, pa tudi pri lastnih imenih (Vakarelijska 2019), medtem ko v pogovorni, ne pa tudi knjižni srbsčini takšen vzorec najdemo tako pri zloženkah z eno izposojeno sestavino kot tudi pri popolnoma domačih (npr. *kupus salata*) (Vakarelijska 2018). Cetnarowska in Vakarelijska sicer ne razločujeta LNP-S od apozicijskih zloženek in zloženek s samostalniškim desnim prilastkom v roditelju, smo pa za potrebe tega dela obravnavo teh ločili od obravnave LNP-S.

Tabela 1: Primerjava produktivnosti LNP-S v živih slovanskih jezikih, razdeljeno po kodih.

Jezik	LNP-S v pogovornem kodu	LNP-S v normativnem kodu
bolgarščina	sprejeti vzorec (<i>ekšün figur, džob-parasū 'žepnina' (Vakarelijska, Kapatinski 2014: 298, 303); zombi film (Vakarelijska 2018: 359))</i>	sprejeti vzorec (gl. levo)
srbohrvaščina	pogost in normalen vzorec (npr. <i>meč-riba 'mečarica', žar-ptica, dizel-poezd 'dizelski vlak', vaser-vaga</i> ipd. (Surdučki 1978: 398–400))	/
(hrvaščina)	sprejeti vzorec za zloženke z eno prevzeto sestavino (<i>Facebook stranica, pop zvijezda, rock pjevač</i> (Vakarelijska 2019: 402–403))	sprejemljiv vzorec za zloženke z eno prevzeto sestavino

(srbsčina)	sprejeti vzorec za zloženke z eno prevzeto sestavino; manj pogosto kot v hrvaščini (<i>pres konferencija, spomen-ploča, video-snimak</i> , (Vakareliyska 2018: 368–9))	ni sprejet
poljščina	FIMO prevladuje, LNP-S izpričan z vezajem (<i>krem-žel, chłop-robotnik</i> (Cetnarowska 2019: 266–7))	/
češčina	FIMO prevladuje, LNP-S izpričan ter pogost pri neologizmih z eno prevzeto sestavino (<i>dumping-ceny, džíp safari</i> (Ohnheiser 2015: 769))	/
ruščina	FIMO prevladuje, LNP-S izpričan ter prav pogost pri neologizmih z eno prevzeto sestavino (<i>dizel'-motor, vakuum-kamera, džaz-orkestr, serfing-kostjum</i> (Ohnheiser 2015: 768–79))	/

Tabela 1 nam pokaže, da je vzorec LNP-S pri vsaj šestih od sedmih pregledanih jezikov sprejet vsaj takrat, ko gre za zloženke z eno prevzeto sestavino; za bolgarščino naj bi veljalo celo, da je to postal sprejeti vzorec za zlaganje samostalniških zloženek. Po pregledu več slovanskih jezikov sta tudi Vakareliyska in Kapatinski (2014: 279) prišla do zaključka, da zloženke z eno izposojeno sestavino v povprečju izkazujejo večjo skladnost z normo takrat, ko je dopolnilo LNP, ne pa levi del zloženke s FIMO. Zanimivo je, da je že več kot 35 let prej Surdučki LNP-S razdelil v tri razrede: tiste, kjer sta prevzeti obe sestavini, tiste, kjer je prevzeta ena sestavina, ter tiste, kjer ni prevzeta nobena oz. sta do zadostne mere podomačeni obe sestavini (Surdučki 1978: 400). Da gre za zloženko in ne sklop, je utemeljil na primerih, kakršen je »*gol aut*«, ki v srbohrvaščini ni seštevek obeh pomenov v izvirnem jeziku.

2.2 Pregled rabe LNP-S v slovenščini

V slovenščini bi zato pričakovali prisotnost večjega števila LNP-S s prevzeto sestavino v LNP. Kratek pregled korpusa Gigafida² potrjuje to domnevo: našli smo npr. (izvzeli smo kratice in lastna imena): *makro ukaz, art kino, futsal navdušenec, teve prenos, bruto znesek/promet, hip hop par, rock koncert, fitnes trening, seks turizem, pat položaj, laptop ovitek, softshell jakna, rak rana, dohtar torbica, knorr juha, pleh muzika, aikido tečaj, vikend vozovnica, šok terapija, termostat črpalka, tabu tema, internet omrežje, koktajl obleka* itn.

² CQL: [tag="So..i"]{1}[tag="S.*"], torej samostalnik v imenovalniku, eno mesto od katerega je še en samostalnik. Pike v prvi oznaki so prazna mesta za spol in število; ukaz, naj bo tudi drugi samostalnik v imenovalniku, bi diskvalificiral veljavne zadetke.

Kern (2012: 141) ugotavlja, da se LNP-S v slovenščini pojavlja že v drugi polovici 20. stoletja pod vplivom nemščine; nemščino kot izvorni ter angleščino kot danes prevladujoči model, od katerega je slovenščina besedotvorni vzorec prevzela, vidi tudi Logar (2005a: 223; 2005b: 216). Dandanes zaradi sprememb v svetovni politiki in prestižu največjo vlogo pri prevzemanju vzorca LNP-S pripisujejo angleščini (Ohnheiser 2015: 776; za slovenščino Logar 2005a: 235–6 in Gložančev 2012: op. 35). Da je zlaganje brez FIMO v slovenski govorni skupnosti, natančneje pri izobraženih meščanih, prisotno že od 19. stoletja, je mogoče sklepati tudi iz preskriptivističnega spisa »Napake slovenskega pisanja« Frana Levstika, ki takšen vzorec (2019 [1858]) kritizira kot nemcizem. Zlaganje s FIMO, ki ga bo kasneje dovoljeval Miklošič (Vidovič Muha 2019: 24, 186), Levstik kritizira kot ponemčeno in tuje, hkrati pa dokumentira (prav tako neodobravajoče) zlaganje brez FIMO, ki ga Miklošič (prav tam) kritizira, Anton Bajec, ki se po Miklošiču zgleduje, pa kritiko v luči dejanske rabe leta 1952 nekoliko relativizira (Vidovič Muha 2019: 81).

Po letu 1945 se zlaganje brez FIMO uveljavi predvsem pri imenih zaščiteneh blagovnih znamk (Bidwell 1969: 33; gl. tudi Ohnheiser 2015: 773; Vakarelijska 2019: 403). Logar 2005b: 219 in Gložančev 2012: 133 navajata primere, ki to potrjujejo za slovenščino: *Murgle center*, *Tuš diskont*, *Kekec pašteta*, *Pampers plenice* itd. Bolj ko se bližamo koncu 20. stoletja, bolj se raba tega vzorca razširi: »[i]ntenzivnost jezikovne rabe samostalniških zvez s samostalnikom kot razlikovalno sestavino na levi tipa *ananas liker*, *bantam kategorija*, *tabu tema* se je začela v slovenščini opazneje nakazovati že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja« (Logar 2005a: 222–3, prim. tudi Gložančev 2012: 126). V 21. stoletju se (pod vplivom drugih jezikov) predvsem v tehničnih domenah, pa tudi v pogovornem jeziku ta vzorec v različnih slovanskih jezikih še bolj uveljavi (Ohnheiser 2015: 775–776), hkrati pa zlaganje s FIMO ostaja najproduktivnejši vzorec (prav tam): »[p]ovzamemo torej lahko, da je postalo medponskoobrazilno zlaganje [s FIMO ali brez] v slovenščini aktualen in produktiven način tvorjenja novih besed, tak pa je v zadnjih desetletjih predvsem zaradi vpliva angleščine, pri kateri je zlaganje iz dveh samostalnikov najproduktivnejši sistemski način tvorbe novih poimenovanj« (Logar 2005a: 235–6).

Iz gradiva je razvidno, da vzorec brez FIMO je produktiven, a ne toliko kot vzorec s FIMO. Glede na to, da je njegova sprejemljivost zlasti pri primerih z eno prevzeto sestavino nevprašljiva, institucionalni predpis pa od rabe odtujen, je dejansko razmerje normativnosti med obema vzorcema težko vzpostaviti. Dodatno zadeve zapleta dejstvo, da je pojavljanje zloženkov brez FIMO izrazito nedosledno (Reindl 2008: 90): celo pri novjšem prevzetem besedju najdemo primere, kot je *hekerski napad*, ki se v korpusu pojavi 147-krat (*heker/hacker napad* se ne), in *softversko podjetje* (27-krat proti *software podjetje* trikrat). Niti višanje stopnje prevzetosti ne zagotavlja nižje pojavnosti zloženkov brez FIMO: npr. *kickboxing* se pojavi 297-krat in *kikboks* kot bolj prevzeta različica 509-krat, kljub temu pa se besedna zveza *kickboxing klub* pojavi 27-krat, *kikboksing klub* osemkrat, *kikboks klub* pa samo enkrat.

3 Preučevanje LNP-S po hierarhiji metod

Tako korpus kot vprašalnik sta nepogrešljivi orodji pri perceptivnem raziskovanju. Da lahko govorimo o skladnosti z jezikovno normo, moramo pridobiti neposredne sodbe govorcev o primerih z LNP-S. Ker pa bržkone niso vsi primeri LNP-S enako skladni z normo, nam korpusna raziskava lahko razodene strukturne besedotvorne parametre, ki vplivajo na pojavljanje LNP-S v dejanski rabi.

3.1 Korpusna raziskava

Da bi te parametre odkrili, smo v korpusu Gigafida prek vmesnika SketchEngine najprej opravili CQL iskanje `[tag="So..i"]{1}[tag="So...*"]`. To pomeni, da smo iskali zaporedja dveh samostalnikov, pri čemer je bil prvi v imenovalniku, potem pa ročno pregledali karseda veliko primerov ter iz njih izluščili leme v funkciji LNP. Zaradi avtomatskega označevanja je bilo med rezultati toliko šuma, da smo rezultate stalno ročno pregledovali.

Iskanje smo zožili tako, da smo ročno najdene primere LNP-S razdelili na leme ter prvo ali drugo sestavino dodali v iskalne pogoje. Npr. po najdenem primeru *rock glasba* smo iskanje lahko omejili na takšna zaporedja, v katerih je prva sestavina samostalnik »*rock*« v imenovalniku (CQL: `[tag="So..i"&lemma="rock"]{1}[tag="So...*"]`) oziroma druga samostalnik »*glasba*« (CQL: `[tag="So..i"]{1}[tag="So...*&lemma="glasba"]`). Kratic kot LNP (prim. Logar 2005b) nismo beležili, saj so v skladu z institucionalnim predpisom.

Kot ključna so se izkazala *razmerja* med sestavinami, ne posamične sestavine, zato smo z iskanjem prenehali, ko je bilo vsak na novo najdeni primer mogoče z razčlenbo besedotvorne podlage razvrstiti v eno od kategorij, ki so se že pokazale med predhodnim iskanjem. Kakor smo videli na začetku razdelka na primeru *črni petek cene*, so funkcijo levega neujemalnega prilastka imele tudi nekatere samostalniške zveze (prim. Vakareliyska 2018: 369–70 in 2019: 404 za oris enakega pojava v hrvaščini in srbščini). Ob več kot 8.600.000 zadetkih vseh ni bilo mogoče ročno pregledati, zato je mogoče, da je katero izmed razmerij ostalo nepopisano. Iskanje je kljub temu razkrilo nekatere relevantne parametre.

3.1.1 Strukturni parametri LNP-S, izluščeni iz korpusne raziskave

Prvi strukturni parameter je možnost predikativne pridevniške rabe LNP.³ Za nekatere LNP-S velja, da jih lahko parafraziramo s pridevnikom v predikativni rabi, za nekatere pa, da se sestavina s položaja LNP ne more premakniti. Primerjajmo:

- (1) *laptop ovitek*; **ta ovitek je laptop*
- (2) *termostat črpalka*; **ta črpalka je termostat*
- (3) *fitnes oprema*; **ta oprema je fitnes*

³ Na to me je opozorila Špela Petric Žižić (osebna komunikacija), za kar se ji lepo zahvaljujem.

- (4) *gala dogodek; ta dogodek je gala*
 (5) *bas kitara; ta kitara je bas*
 (6) *kevlar plastika; ta plastika je kevlar*

Za (1–3) velja tudi, da se po sestavini iz LNP ne moremo vprašati kot po pridevniku:

- (1a) Kakšen/kateri je ta ovitek? *Laptop. Za laptop.
 (2a) Kakšna/katera je ta črpalka? *Termostat. Za termostat.
 (3a) Kakšna/katera je ta oprema? *Fitnes. Za fitnes.
 (4a) Kakšen/kateri dogodek je to? Gala. ?Za galo.
 (5a) Kakšna/katera kitara je to? Bas. *Za bas.
 (6a) Kakšna/katera plastika je to? Kevlar. ?Iz kevlarja.

Skupina zloženek iz (4–6) ima LNP, ki so bistveno bliže prototipskemu pridevniku kot tisti iz (1–3). Prvi so tako skladenjsko (možnost predikativne rabe) kot pomensko (vrstnost) bolj pridevniški: v nekaterih primerih si je mogoče zamisliti celo uspešen skladenjski test koordinacije z drugim vrstnim pridevnikom, npr. *Katera je ta kitara? Bas in Gibson*. Med razvrščanjem zloženek v kategorije po razmerju med obema sestavinama se je izkazalo tudi, da imajo zloženske iz (1–3) *vedno* parafraze, v katerih ima LNP samostalniško funkcijo, najpogosteje kot dopolnilo v predložni zvezi (npr. ovitek *za laptop*). Za LNP-S iz (4–6) to ne velja.

Drugi strukturni parameter je produktivnost vzorca glede na razmerje med obema sestavinama pri zloženki. Med najdenimi primeri smo identificirali naslednja razmerja med sestavinami:

1. *Namen*, parafraza s predložno zvezo z jedrom *za*: *laptop ovitek* (ovitek *za laptop*), *fitnes oprema* (oprema *za fitnes*), *kamin soba*, *peč prostor*, *termostat črpalka*, *žar program*, *vikend hiša*, *koktajl obleka*, *teve dogodek*, *čik pavza*, *grand slam turnir* itd.
2. *Količina*, parafraza s predložno zvezo z jedrom *v*: *koš razlika* (razlika *v koših*), *gol razlika* (razlika *v golih*).
3. *Cilj*, *namen*, parafraza s samostalniškim dopolnilom v roditelju; ker se vzorec prekriva s tistim v točki 1, je pogosto mogoča parafraza tudi s predložno zvezo z jedrom *za*: *video prikazovalnik* (prikazovalnik *videov/za videe*), *fitnes trener* (trener *fitnesa/za fitnes*), *fair play lestvica*, *craft pivo obdobje* itd.
4. *Način*, parafraza s predložno zvezo z jedrom *na*: *disk zavora* (zavora *na disk*), *skok/blok igra* (igra *na skok*, *blok*), *seks/skalp/fitnes manijak* itd.
5. *Material oz. sestava*, parafraza s predložno zvezo z jedrom *iz*: *softshell jakna* (jakna *iz softshella*), *ananas liker* (liker *iz ananasa*), *kevlar plastika*, *kviz tekmovanje* itd.
6. *Lastnost*, različne parafraze: *bas kitara*, *taksi služba*, *startup podjetje*, *etno jazz festival*, *death metal legenda*, *punk rock prvak* itd. Zloženske z glasbeno zvrstjo v levem neujemalnem prilastku nasploh spadajo med najbolj produktivne vzorce s takšnim prilastkom (Petric 2018: 88).

7. *Lastnost z metonimičnim prenosom*, parafraza s kot: *dohtar torbica* (torbica kot od dohtarja), *pat položaj* (položaj kot pri patu), *babi obleka* (obleka kot od babi), *boks konstrukcija* (konstrukcija kot od boksa), *hamburger generacija*, *sendvič stena* (Logar 2005b: 216), *kavč selektor* itd.

Kategorije 1–4 vsebujejo LNP-S bolj samostalniškega tipa z bolj rigidnimi parafrazami, kjer je razmerje med sestavinama bolj jasno določeno. Prav tako LNP v parafrazi vedno dobi samostalniško funkcijo. Kategorije 5–7, nasprotno, vsebujejo LNP-S bolj pridevniškega tipa, ki jih je pri nekaterih kategorijah mogoče parafrazirati na več načinov, sestavina iz LNP pa lahko opravlja tudi nesamostalniško funkcijo.

Tretji parameter je prisotnost metonimičnega prenosa v besedotvorni podstavi (kategorija 7). V osnovi gre za enako razmerje med sestavinama kot pri kategoriji 6, le da lastnost, ki dopolnilu daje pomen, ne izhaja neposredno iz semantičnega polja besede v vlogi LNP, ampak iz domene, v katerem se to semantično polje nahaja, do asociacije z njim pa je s konceptualno metonimijo prišlo zaradi konceptualne bližine (ang. *contiguity*) med izvirnim in ciljnim semantičnim poljem (za več o konceptualni metonimiji gl. npr. Barcelona 2000 in Kövecses 2006: 97–111). *Pat položaj* ni položaj, ki ima karkoli opraviti s šahom, temveč gre za položaj, ki je *podoben temu*, ki ga pat pri šahu zaznamuje: brezizhoden, brez zmagovalca. *Babi obleka* je tako obleka, ki je videti kakor obleke, ki jih navadno nosijo stare gospe itd.⁴ Zanimivo je, da imajo nekatere zloženke po vzorcu, ki je kalkiran iz angleščine, LNP z značilnostmi lastnostnega in ne vrstnega pridevnika, kot je najpogostejše pri zloženkah iz kategorij 5–7. Vsaj v govorici mlajših iz Osrednjeslovenske regije se zdi, da je, če pomenske prvine dovolj izstopajo, tem prilastkom mogoče pripeti ojačevalni prislov: Ta obleka je res/ful babi, prim. ang. *This dress is very grandma*.

Korpusna raziskava je razkrila parametre možnosti (bolj) pridevniške rabe LNP [+/-Adj], prisotnosti metonimičnega prenosa [+/-met] ter pripadnost raznim kategorijam. Ugotovljeno povzemamo v Tabeli 2.

⁴ Našli smo celo primer metaforično-metonimičnega prenosa, in sicer *turbo folk govedina*. Po vzoru npr. goveje juhe je najprej prišlo do konceptualne metafore GOVEJE JE SLOVENSKO, potem pa do hiponimnega prenosa s splošnega na specifično semantično polje SLOVENSKA GLASBA KOT SLOVENSKO. Tadva procesa omogočita razvozlanje pričujoče zloženke kot »slovenska turbo folk glasba«.

Tabela 2: Shema klasifikacije LNP-S po korpusni raziskavi.

[+/-Adj]	kategorija	parafraza	[+/-met]	primeri
–Adj	namen	PP (<i>za</i>)	–met	<i>laptop ovitek, termostat črpalka</i>
–Adj	količina	PP (<i>v</i>)	–met	<i>koš razlika, gol razlika</i>
–Adj	cilj, namen	N _{gen} , PP (<i>za</i>)	–met	<i>video prikazovalnik, fitnes trener</i>
–Adj	način	PP (<i>na</i>)	–met	<i>disk zavore, skok igra</i>
+Adj	material, sestava	PP (<i>iz</i>)	–met	<i>softshell jakna, ananas liker</i>
+Adj	lastnost	razno	–met	<i>bas kitara, etno jazz festival</i>
+Adj	lastnost	<i>kot</i>	+met	<i>boks konstrukcija, Facebook generacija</i>

3.2 Vprašalnik

Upoštevajoč te parametre smo pripravili vprašalnik, s katerim smo perceptivno ovrednotili skladnost nekaterih parametrov z jezikovno normo. Poleg strukturnih parametrov v povedih, na katere so respondenti reagirali, smo zbirali tudi zunajjezikovne (družbene) podatke. Zanimalo nas je tako, *ali* je za LNP-S mogoče trditi, da je v skladu z normo, kot tudi, *za katere skupine* govorcev to velja. Ker smo videli, da je pisanje LNP-S skupaj glede na rabo aberantni vzorec, so bili primeri v raziskovalnih povedih zapisani narazen ne glede na predpis v SP2001. Poudarimo, da nas zanima, kako sprejemljiv je LNP-S glede na izbrane strukturne ter družbene parametre, ne pa glede na zapisovanje.

Prvi del vprašalnika je zbiral demografske podatke, drugi del pa je bil instrument z merilnimi vprašanji. Zbirali smo naslednje demografske podatke: starost, spol, kraj odraščanja in predvideni družbeni položaj v primerjavi z družino orientacije. Vprašanja o starosti, spolu in kraju odraščanja so bila odprta, vprašanje o predvidenem statusu oziroma družbeni mobilnosti pa smo zapisali takole: »Kako vidite svoj prihodnji status v primerjavi z družino, v kateri ste odraščali?« Ponujeni odgovori so se glasili: veliko nižji, nižji, približno enak, višji in veliko višji. Odgovore na ostala tri vprašanja smo kategorizirali in klasificirali *post hoc*.

Instrument z merilnimi vprašanji je vseboval 25 točk s po tremi vprašanji. V prvi točki je bilo kontrolno vprašanje, ki je vsebovalo normativni vzorec zlaganja s FIMO. V ostalih 24 vprašanjih so bile povedi s LNP-S. Sledila so tri podvprašanja v obliki Likertovih lestvic od nič (0) do šest (6) (prim. Pajunen in Itkonen 2019: 232), ki so respondente spraševala po pravilnosti, ustreznosti in zamišljeni verjetnosti, da bi sami uporabili to poved. Vrednosti 0 in 6 sta predstavljali skrajni vrednosti, vrednost 3 pa nevtralen odgovor. Povprečno vrednost nad 3 je zato mogoče interpretirati tako, da je po dotični dimenziji preučevana struktura bolj v skladu z normo, manj kot 3 pa tako, da je manj v skladu z normo.

Vprašalnik smo zasnovali tako, da vprašanja enakomerno izkazujejo relevantne parametre. Ker sta parametra [+/-Adj] ter [+/-met] binarna, želeli pa smo imeti kar največ primerov za vsako preučevano kombinacijo parametrov, smo se odločili za tri takšne kombinacije:

- 1) [-Adj][namen][-met] (kategorija 1; zgled: *laptop ovitek*)
- 2) [+Adj][lastnost][-met] (kategorija 6; zgled: *bas kitara*)
- 3) [+Adj][lastnost][+met] (kategorija 7; zgled: *pat položaj*)

Primere smo izbrali po naslednjih kriterijih. Prvič, beseda v LNP se je morala vsaj enkrat pojaviti v korpusu v tej funkciji. Drugič, besede v jedru zloženek v primerih niso smele pripadati istim semantičnim poljem (npr. prostor/soba; družba/podjetje/firma itd.), s čimer smo odstranili vpliv nenadzorovanega semantičnega parametra. Tretjič, uporabili smo samo besede s poslovenjenim zapisom in/ali iztočnico v SSKJ. Četrtrič, vsaj dva od primerov pri vsakem vzorcu sta na položaju LNP morala vsebovati samostalniško zvezo. Prednost tega je, da iz višje sprejemljivosti samostalniških besednih zvez v tej funkciji lahko sklepamo na višjo sprejemljivost tega skladenjskega vzorca, saj je zamenljivost samostalnika s samostalniško besedno zvezo ena od kategorialnih lastnosti te besedne vrste.

Po potrebi smo primere iz korpusa skrajšali in nevsebinsko priredili, da so se respondenti lahko osredotočili na LNP-S. Povedi so bile vse osnovane na korpusnih primerih, razen povedi 11, ki je iz radijske reklame za spletnega trgovca Mimovrste. Šest povedi (7, 8, 12, 13, 19 in 25) so poustvarjene s kombinacijami jeder in prilastkov tako, da se ti ne ponavljajo in vseeno ustrezajo zgornjim kriterijem.

Poleg kontrolnega vprašanja je bilo od preostalih 24 vprašanj osem takih, ki so vsebovali LNP-S po vzorcu [-Adj][namen][-met], osem takih, ki so vsebovali LNP-S po vzorcu [+Adj][lastnost][-met], ter osem takih, ki so vsebovali LNP-S po vzorcu [+Adj][lastnost][+met]. Vzorci so se pojavljali zaporedno s periodo tri. Zadnje vprašanje, ki je respondente spraševalo, če želijo dodati karkoli, kar ni bilo zajeto v vprašalniku, je bilo odprtega tipa.

Vprašalnik je bil sestavljen v slovenščini. Delili smo ga na platformi Google Forms. Nove respondente smo pridobivali po metodi snežne kepe, k reševanju pa so bili vključeni preko družabnih omrežij ali ustno. Za reševanje niso prejeli nobene nagrade.

3.3 Rezultati

Na vprašalnik je v celoti odgovorilo 100 respondentov. Eden od respondentov ni podal podatkov o svojem spolu in starosti, eden pa ne o tem, kje je odrasčal. Teh pri dotičnih kategorijah nismo upoštevali.

39 % respondentov je bilo moških (N = 99). Najnižja starost, ki so jo respondenti navedli, je bila 18 let, najvišja pa 75. Zaradi razporeditve odgovorov smo jih po starosti

razdelili na mlajše (18–34 let, 72 %) in starejše (35–75 let, 28 %; N = 99). Odgovor na vprašanje o družbeni mobilnosti je bil obvezen; respondenti so lahko svoj družbeni položaj opredelili kot razmeroma stabilen (49 %) ter rahlo ali verjetno nižji (16 %) oziroma višji (35 %) z ozirom na družbeni položaj družine orientacije.

Pri kraju odraščanja smo v resnici iskali dialekt, s katerim so respondenti odraščali. Glede na dialektološki zemljevid narečnih skupin (OpenStreetMaps) smo odgovore respondentov priredili narečnim skupinam, v katere sodijo. Prosili smo jih, naj navedejo kraj in regijo, v kateri so odraščali, kar so vsi upoštevali do te mere, da smo jim lahko nedvoumno priredili narečno skupino. Respondentom, ki so kot kraj odraščanja navedli Ljubljano, smo kot dialekt namesto narečne skupine priredili ljubljansko mestno govorico (precedens gl. pri Lundberg 2007, 99). Ob respondentu, ki kraja odraščanja ni navedel, sta po dva navedla panonsko in koroško narečno skupino, ki ju zaradi slabe zastopanosti nismo mogli upoštevati. Zadostno reprezentacijo smo našli pri štajerski (8 %), rovtarski, primorski (obe 6 %), Ljubljani (37 %), gorenjski (32 %) in dolenski (11%) narečni skupini (N=95).

Odgovore povzemamo v Tabeli 3. Navedene so povprečne vrednosti odgovorov po kategorijah ter vzorcih in odkloni od skupne povprečne vrednosti za vsako kategorijo.

4 Diskusija

Glede na dogajanja v drugih slovanskih jezikih v drugi polovici 20. stoletja bi pričakovali, da bo vzorec LNP-S brez FIMO v slovenščini vsaj sprejemljiv. Rezultati (gl. Tabelo 3) kažejo, da se pri vseh preučevanih vzorcih ta domneva bodisi potrjuje (za [+Adj][lastnost][–met]) bodisi je temu zelo blizu, saj obema preostalima vzorcema do skladnosti z normo glede na dimenzijo sprejemljivosti manjka 0,01 oz. 0,15 stopnje po Likertovi lestvici. Vsaj pri tem vzorcu so tako vplivi nemščine, angleščine in preko srbohrvaščine (Surdučki 1978) morda tudi turščine prišli do izraza pri umevanju jezikovne norme.

Spol se ni izkazal kot dober napovedovalec skladnosti z normo. Ne samo, da so razlike med spoloma pri skladnosti preučevane strukture z normo praviloma majhne, ampak je vpliv spola na posamezne dimenzije skladnosti LNP-S z jezikovno normo tudi sicer nedosleden: pri [–Adj][namen][–met] se sprejemljivost pri ženskah poveča, pri [+Adj][lastnost][+met] pa se zamišljena verjetnost, da bi respondentke poved uporabile same, izrazito zmanjša.

Povsem drugače je s starostjo: glede na vse dimenzije parameter [+mlajši] napoveduje višjo stopnjo skladnosti LNP-S z normo. V skladu s hipotezo dozdevnega časa se ponuja zaključek, da gre pri LNP-S brez FIMO za jezikovno spremembo v teku. K temu se vrnemo spodaj.

Podatki iz Tabele 3 kažejo tudi, da je perceptivni učinek dialekta na skladnost LNP-N z normo skorajda ničen. Rezultati prikazujejo še, da govorci iz štajerske in do

Tabela 3: Rezultati raziskave o LNP-S.

	[-Adj][namen][-met]			[+Adj][lastnost][-met]			[+Adj][lastnost][+met]		
	Prav.	Sprej.	S. izj.	Prav.	Sprej.	S. izj.	Prav.	Sprej.	S. izj.
SKUPNO (N=100)	2,28	2,84	1,98	3,51	3,93	3,33	2,47	3,00	2,23
SPOLO (N=99)									
moški	2,28 (+0,00)	2,59 (-0,25)	2,06 (+0,08)	3,46 (-0,05)	3,81 (-0,12)	3,33 (+0,00)	2,63 (+0,16)	2,97 (-0,03)	2,49 (+0,26)
ženski	2,28 (+0,00)	3,02 (+0,18)	1,92 (-0,06)	3,55 (+0,04)	4,02 (+0,09)	3,33 (+0,00)	2,36 (-0,11)	3,03 (+0,03)	2,02 (-0,21)
STAROST (N=99)									
starejši	1,93 (-0,35)	2,35 (-0,49)	1,60 (-0,38)	2,97 (-0,54)	3,46 (-0,47)	2,85 (-0,48)	2,26 (-0,21)	2,69 (-0,31)	1,92 (-0,31)
mmlajši	2,44 (+0,16)	3,07 (+0,23)	2,15 (+0,17)	3,78 (+0,27)	4,18 (+0,25)	3,57 (+0,24)	2,59 (+0,12)	3,16 (+0,16)	2,37 (+0,14)
MOBILNOST (N=100)									
nizka	2,19 (-0,09)	2,58 (-0,26)	1,83 (-0,15)	3,25 (-0,26)	3,67 (-0,26)	3,17 (-0,16)	2,34 (-0,13)	2,70 (-0,30)	1,98 (-0,25)

visoka kumulativno	2,36 (+0,08)	3,09 (+0,25)	2,12 (+0,14)	3,76 (+0,26)	4,18 (+0,25)	3,49 (+0,16)	2,60 (+0,13)	3,29 (+0,29)	2,46 (+0,23)
visoka navzdol	2,69 (+0,41)	3,21 (+0,37)	2,28 (+0,30)	4,34 (+0,83)	4,34 (+0,41)	3,71 (+0,38)	3,08 (+0,61)	3,53 (+0,53)	2,79 (+0,56)
visoka navzgor	2,21 (-0,07)	3,03 (+0,19)	2,05 (+0,07)	3,50 (-0,01)	4,11 (+0,18)	3,39 (+0,06)	2,38 (-0,09)	3,19 (+0,19)	2,31 (+0,08)
NAREČNA SKUPINA N=95									
štajerska	2,85 (+0,57)	3,75 (+0,91)	2,71 (+0,73)	3,85 (+0,34)	4,29 (+0,36)	3,39 (+0,06)	2,60 (+0,13)	3,30 (+0,30)	2,16 (-0,07)
rovtarska	2,23 (-0,05)	3,25 (+0,41)	1,90 (-0,08)	3,96 (+0,45)	4,25 (+0,32)	3,36 (+0,03)	2,52 (+0,05)	3,42 (+0,42)	2,38 (+0,05)
primorska	1,84 (-0,44)	2,86 (+0,02)	1,54 (-0,44)	3,31 (-0,20)	3,53 (-0,40)	3,00 (-0,33)	2,12 (-0,35)	2,65 (-0,35)	1,73 (-0,50)
Ljubljana	2,20 (-0,08)	2,78 (-0,06)	1,84 (-0,15)	3,44 (-0,07)	3,96 (-0,03)	3,34 (-0,01)	2,38 (-0,09)	3,03 (+0,03)	2,22 (-0,01)
gorenjska	2,15 (-0,13)	2,72 (-0,12)	2,00 (+0,02)	3,36 (-0,15)	3,83 (-0,10)	3,21 (-0,12)	2,34 (-0,13)	2,82 (-0,18)	2,14 (-0,09)
dolenjska	2,36 (+0,08)	2,27 (-0,57)	1,82 (-0,16)	3,62 (+0,11)	3,82 (-0,11)	3,60 (+0,27)	2,61 (+0,15)	2,85 (-0,15)	2,38 (+0,15)

neke mere rovtarske narečne skupine LNP-S dojemajo bolj skladno z normo (govorci s Štajerskega za povprečno 0,37 stopnje po Likertovi lestvici), kar bi lahko pojasnili z gostoto družbenih omrežij z nemško govorečimi, če ne bi parameter [+Gorenjska] izkazoval rahlo nižje skladnosti z normo. Edina dosledna narečna skupina so bili govorci iz primorske narečne skupine, ki so v povprečju za 0,33 stopnje po Likertovi lestvici nižje ovrednotili skladnost preučevane strukture z normo pri vseh dimenzijah.

Zamišljena družbena mobilnost se je pokazala kot razmeroma dober napovedovalec skladnosti LNP-S z normo. Posebej dober napovedovalec je zamišljena mobilnost navzdol: v poprečju poviša skladnost z normo pri vseh kombinacijah strukturnega parametra in dimenzije za skoraj polovico (0,49) stopnje po Likertovi lestvici. Višja skladnost neknižnje strukture z normo pri zamišljeno visoko mobilnih navzdol bi lahko pomenila, da ti govorci rabo knjižnojezikovnega vzorca dojemajo kot razmeroma slab inhibitor družbenega padca, nižja skladnost LNP-S z normo pri visoko mobilnih navzgor in nizko mobilnih pa, da rabo knjižnojezikovnega vzorca razumejo kot vsaj šibek katalizator družbenega vzpona.

Prisotnost parametra [+met] je zmanjšala skladnost z normo, kar bržkone pojasni dejstvo, da bolj kompleksne jezikovne strukture in procese možgani preprosto težje obdelajo. To lahko podkrepimo tudi z ugotovitvijo, da so bile slabše od povprečnih ovrednotene tudi skladnosti z jezikovno normo zloženke s samostalniško zvezo kot LNP. Tiste s parametrom [-Adj][namen][-met] so bile od povprečnih vrednosti nižje za 0,78 stopnje na Likertovi lestvici pri pravilnosti, za 0,61 pri sprejemljivosti ter 0,88 pri zamišljeni verjetnosti, da bi respondent poved sam uporabil; pri [+Adj][lastnost][-met] so bile vrednosti v istem vrstnem redu nižje za 0,71, 0,76 in 0,82; pri parametru [+Adj][lastnost][+met] pa za 0,53, 0,65 in 0,47 (povprečno za 0,69).

Glede na tukajšnje rezultate skladnost z normo po izpostavljenih treh dimenzijah *dopušča* predvsem možnost bolj pridevniške rabe LNP. Oba vzorca s [+Adj] sta bila v povprečju ovrednotena višje kot vzorec z [-Adj]. Skladnost z normo *omejujejo* kompleksnejši procesi razčlenbe (zveze kot NLP ter [+met]) ter nekateri zunajjezikovni faktorji (nizka zamišljena družbena mobilnost ter nekatere narečne skupine). Glede na zbrane podatke imajo strukturni parametri nasploh višji vpliv na skladnost LNP-S z normo od zunajjezikovnih. Ker pa je bila zastopanost nekaterih narečij v vzorcu nizka, o vplivu teh ne moremo povedati prav veliko.

Zunajjezikovni (družbeni) parameter, ki je pomembno vplival na skladnost LNP-S z normo, je bila starost respondentov. Vzorec [+Adj][lastnost][-met] je pri mlajših popolnoma skladen z normo, druga dva vzorca pa sta vsaj sprejemljiva. Zanimivo je, da se tadv vzorca celo pri pravilnosti približujeta meji 3, kar bi lahko v prihodnosti vplivalo na slovaropisje in uporabo kvalifikatorjev, če bo to upoštevalo stanje v dejanski rabi slovenščine. Po hipotezi dozdevnega časa namreč prisotnost strukture v govoru mlajših, ne pa tudi starejših, lahko nakazuje na jezikovno spremembo v teku: struktura namreč nastane v govoru mlajših, starejši pa je ne sprejmejo, vendar generacija mlajših sčasoma nadomesti generacijo starejših, ob tem pa v svojem govoru ohrani to strukturo,

ki preide v rabo naslednje mlajše generacije. Takšen potek jezikovne spremembe ni zagotovljen, gre pa za dovolj pogost vzorec, da ga ne moremo izključiti.

Primeri LNP-S s sklopom parametrov [+Adj][lastnost] imajo skupno lastnost, da pridevnikov, ki bi bili pomensko enakovredni samostalnikom v LNP, bodisi ni bodisi so v Gigafidi 2.0 zelo redki. Po drugi strani sklop parametrov [–Adj][namen] ne zaznamuje zloženek, ki bi jih lahko parafrazirali s pridevnikom, pač pa tiste, ki jih lahko parafraziramo s predložno zvezo z jedrom *za*. Ker lahko vsak samostalnik, ki deluje kot LNP, premaknemo v položaj dopolnila predložne zveze (predpisani vzorec), ne moremo pa iz vsakega samostalnika tvoriti sprejemljivega pridevnika, se zdi prav to ključni strukturni faktor pri skladnosti prvega sklopa parametrov z normo. Čeravno torej predpis zahteva *basovsko kitaro*, *smučarja v telemark (?)* in *taksislužbo (?)*, so bili respondenti zadovoljni z *bas kitaro*, *telemark smučarjem* in *taksi službo* – slednja primera pridevniške ustreznice denimo sploh nimata. Tradicionalno je v preteklosti že res zgolj pridevnik lahko igral vlogo levega prilastka samostalnika, zbrani perceptivni podatki pa kažejo, da je za prilastkovni pomen lahko dovolj že položaj na levi, pridevniška oblika pa ni nujen pogoj za prilastkovno interpretacijo.

Perceptivni pristop k skladnosti LNP-S z normo je na našem vzorcu razkril nekatera načela splošnega pravila: bolj skladni z normo so primeri LNP [+Adj][–met] ter tisti, kjer je pridevnik redko rabljen ali pa še ne obstaja. Hkrati se zdi vzorec LNP-S mlajšim bistveno bolj blizu kot starejšim. Morda se splošno pravilo pred leti ni pokazalo, ker je šlo še za vzorec v povojih, zdaj pa gre že za nov besedotvorni postopek v nastajanju.

VIRI IN LITERATURA

- Esad BABAČIĆ, 2018: *Veš, mašina, svoj dolg?* Ljubljana: Mladinska knjiga.
 Gigafida = Gigafida 2.0: Korpus pisne standardne slovenščine.
 N1= M. V. Mariborska »čevapčič« brv, ki povezuje levi in desni breg, a Mariborčane deli. [Na spletu](#).
 OpenStreetMaps = Interaktivna Karta Slovenskih Narečij. [Na spletu](#).
 SP2001 = *Slovenski pravopis*. [Na spletu](#).
 Jože TOPORIŠIČ: 2004 [1976]. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
 Antonio BARCELONA, 2000: *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter.
 Charles E. BIDWELL, 1969: Two Morphosyntactic Patterns in Serbo-Croatian. *Language* 45/1. 31–34.
 Bożena CETNAROWSKA, 2019: Compounds and Multi-Word Expressions in Polish. *Complex Lexical Units*. Ur. Barbara Schlücker. Berlin: De Gruyter. 279–306.
 Alenka GLOŽANČEV, 2012: Novejša slovenska leksika v luči obravnave samostalniških zloženek v *Slovenskem pravopisu 2001*. *Pravopisna stikanja: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ur. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc. Ljubljana: ZRC. 125–39.

- Boris KERN, 2012: Pisanje skupaj in narazen v *Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika. Pravopisna stikanja: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ur. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc. Ljubljana: ZRC. 141–49.
- Zoltán KÖVECSÉS, 2006: *Language, Mind, and Culture: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford UP.
- Nataša LOGAR, 2005a: Filter vrečka ali filtervrečka, foto posnetek ali fotoposnetek, ISDN paket ali ISDN-paket? *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo. 222–49.
- Nataša LOGAR, 2005b: Norma v slovarju sodobne slovenščine: zloženke in kratice. *Družboslovne razprave* 48. 211–25.
- Nataša LOGAR, 2005c: Besedotvorni sklopi. *Slavistična revija* 53/2. 171–92.
- Nataša LOGAR BREGINC, 2012: Razmejitve med Besednimi Zvezami in Zloženkami v Sodobnem Jezikovnem Gradivu: *Pravopisna stikanja: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ur. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc. Ljubljana: ZRC. 113–23.
- Grant H. LUNDBERG, 2007: Perceptual Dialectology and the Future of Slovene Dialects. *Slovenski jezik/Slovene Linguistic Studies* 6. 97–109.
- Grant H. LUNDBERG, 2015: Preliminary Report on Dialect Attitudes in Austrian and Slovene Carinthia. *Slovenski jezik/Slovene Linguistic Studies* 10. 167–82.
- Ingeborg OHNHEISER, 2015: Compounds and Multi-Words Expressions in Slavic. *Volume 1 Word Formation: An International Handbook of the Languages in Europe*, Ur. Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen, Franz Rainer. Berlin: De Gruyter Mouton. 757–79.
- Anneli PAJUNEN, Esa ITKONEN, 2019: Intuition and beyond: A hierarchy of descriptive methods. *Normativity in Language and Linguistics*. Ur. Aleksī Mäkilähde, Ville Leppänen, Esa Itkonen. Amsterdam: John Benjamins. 213–34.
- Nancy NIEDZIELSKI, 2017: Interview with Dennis Preston. *Journal of English Linguistics* 45 / . 367–84.
- Špela PETRIC, 2018: *Slovenski večbesedni leksemi z vidika slovaropisja*. Ljubljana: ZRC.
- Donald S. REINDL, 2008: Noun + noun compounds. *Language Contact, German and Slovenian*. Bochum: Brockmeyer Verlag. 88–90.
- Jakob RIGLER, 1971: H kritikam pravopisa, pravorečja in oblikoslovja v SSKJ. *Slavistična revija* 19/4. 433–62.
- Andrej E. SKUBIC, 2006: Attitudes towards Social Speech among Different Social Groups in Slovenia. *Slavistična revija* 54. 672–84.
- Milan SURDUČKI, 1978: Noun Compounding by Juxtaposition in Serbo-Croatian. *Canadian Slavonic Papers/Revue Canadienne des Slavistes* 20/3. 398–404.
- Cynthia M. VAKARELIYSKA, Vsevolod KAPACINSKI, 2014: An Anglo-Americanism in Slavic Morphosyntax: Productive [N[N]] constructions in Bulgarian. *Folia Linguistica* 48/1. 277–312.
- Cynthia M. VAKARELIYSKA, 2018: English-loanblend [N[N]]s and related constructions in Serbian. *V Zeleni Drželi Zeleni Breg: Studies in Honor of Marc J. Greenberg*. Ur. Stephen M. Dickey, Mark R. Lauersdorf. Bloomington: University of Indiana Press. 357–95.
- Cynthia M. VAKARELIYSKA, 2019: English-loanblend [N[N]]s and related constructions in Croatian. *And Thus you are Everywhere Honored: Studies Dedicated to Brian*

D. Joseph. Ur. James A. Pennington, Victor A. Friedman in Lenore A. Grenoble. Bloomington: University of Indiana Press. 391–424.

Ada VIDOVIČ MUHA, 2013: *Moč in nemoč knjižnega jezika*. Ljubljana: FF.

Ada VIDOVIČ MUHA, 2019: *Iz zgodovine slovenskega besedotvorja*. Ljubljana: FF.

SUMMARY

Traditionally, the dominant wordformational pattern for nominal compounds in Slovene as well as Slavic languages in general has been compounding with a phonologically expressed infix (as in *živin-o-zdravnik* ‘veterinarian’, lit. ‘cattle-[infix]-doctor’). The juxtaposition of two nouns where one premodifies the other has therefore been both unusual and proscribed in Slovene linguistics and language planning, yet examples of such compounds abound: *teve prenos* ‘TV broadcast’, *rock koncert* ‘rock concert’, *vikend vozovnica* ‘weekend pass’, *koktajl obleka* ‘cocktail dress’, *črni petek cene* ‘Black Friday prices’, etc. Still, studies have shown that nominal compounds with indeclinable nominal attributes do appear in most Slavic languages, including Slovene. This article adopts a perceptual approach and confronts respondents with examples of nouns premodifying nouns to see whether there is any systematic preference for nominal indeclinable attributes in the active speech community. A general hierarchy of methods for linguistic normativity research was employed to examine what enables or inhibits the perception of such compounds as correct, acceptable, and likely to be used by speakers of Slovene. Preliminary corpus research yielded seven groups of noun-premodifying-noun compounds, determined by features such as closeness to prototypical adjectivality, paraphrase syntax, and the presence of metonymic shift. It has been shown that when nouns premodify nouns there is a preference for more adjectival, non-metonymic examples as well as the ones in which the indeclinable attribute conveys the meaning of property. Younger speakers find this construction significantly more preferable than older speakers. An argument is put forth that this might be an emergent wordformational pattern in Slovene.